MANNERHEIMIN LASTENSUOJELULIITTO

Mannerheimin Lastensuojeluliiton lausunto **14.11.2019**

Eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunnalle

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi lastensuojelulain ja lastensuojelulain muuttamisesta annetun lain voimaantulosäännöksen muuttamisesta (HE 71/2019)

Lastensuojelun jälkihuollon itsenäistymisvarojen maksamisajankohta

Lapsen sijaishuollon jälkeen järjestettävän jälkihuollon ikäraja nousee nykyisestä 21 vuodesta 25 vuoteen vuoden 2020 alussa. Jälkihuollon ikärajan nostaminen on hyvä ja perusteltu asia ja se tukee nuorten ulkopuolisuuden ja syrjäytymisen ehkäisyä.

Lastensuojelulain 77 §:n mukaan sosiaalihuollosta vastaavalla toimielimellä on oikeus päättää itsenäistymisvarojen maksamisen ajankohdasta. Lähtökohtaisesti itsenäistymisvarat on annettava lapselle tai itsenäistymässä olevalle nuorelle jälkihuollon päättyessä taikka lapsen tai nuoren itsenäistymisen tukemiseen tai turvaamiseen liittyvästä erityisestä syystä viimeistään hänen täyttäessään 21 vuotta. Jälkihuollon ikärajan noustessa hallituksen esityksessä ehdotetaan tarkennettavan lastensuojelulakia siten, että **itsenäistymisvarojen viimesijaiseksi maksupäiväksi muutettaisiin ajankohta, jolloin nuori täyttää 25 vuotta.**

Jälkihuollossa olevan nuoren itsenäistymisvarojen maksuajankohdan esitetty muuttaminen on luonnollinen seuraus jälkihuollon ikärajan nostamisesta 25 vuoteen. **MLL kiinnittää kuitenkin huomion kunnan lastensuojeluviranomaisen laajaan harkintavaltaan itsenäistymisvarojen maksamisajankohdan suhteen**. Jälkihuollossa olevien nuorten tilanteet vaihtelevat huomattavasti, jolloin myös tarkoituksenmukainen itsenäistymisvarojen maksuajankohta vaihtelee. On tärkeää, **että itsenäistymisvarojen maksamisajankohdassa huomioidaan nuoren yksilölliset tarpeet ja tilanne.** MLL toivoo valiokunnan korostavan tätä mietinnössään.

Valituslupamenettelyn ulottaminen lastensuojeluasioihin

Uusi laki oikeudenkäynnistä hallintoasioissa (myöhemmin hallintoprosessilaki) tulee voimaan vuoden 2020 alussa ja korvaa nykyisen hallintomenettelylain. **Uuden hallintoprosessilain myötä valittaminen hallinto-oikeuden päätöksestä korkeimpaan hallinto-oikeuteen (KHO) muuttuu luvanvaraiseksi**. Mahdollisista poikkeuksista tulee erikseen säätää laissa. **Hallituksen esityksessä on päädytty ratkaisuun, että lastensuojeluasioihin ei tule poikkeusta valituslupavaatimukseen**. Näin ollen muutoksenhakua lastensuojeluasioissa käytännössä rajattaisiin merkittävästi, koska vain harvoissa tapauksissa KHO myöntäisi valitusluvan.

MLL ei kannata lastensuojeluasioiden muutoksenhakuoikeuden rajaamista. KHO:n toimiessa tahdonvastaista huostaanottoa ja sijaishuoltoa sekä lapsen tutkimista koskevissa asioissa ainoana muutoksenhakuasteena**, tarkoittaisi valituslupavaatimuksen laajentaminen näihin asiaryhmiin merkittävää rajoitusta asianosaisten muutoksenhakuoikeuteen**. Lapsen tahdonvastainen huostaanotto ja sijaishuoltoon sijoittaminen

ovat voimakas puuttuminen lapsen ja hänen vanhempiensa perus- ja ihmisoikeutena suojattuun perhe-elämään, joten menettelyn oikeusturvanäkökohtiin on kiinnitettävä erityistä huomiota.

Hallituksen esityksessä valituslupajärjestelmään siirtymistä perustellaan sillä, että menettely lyhentäisi lastensuojelua koskevien oikeudenkäyntien kestoa ja edistäisi siten käsittelyn joutuisuutta. Käsittelyn joutuisuus on tärkeä oikeusturvatekijä, mutta oikeusturvan kannalta **kestävämpi tapa olisi varmistaa riittävät resurssit kunnan lastensuojelutyölle ja hallintotuomioistuimille**, kuin rajata asianosaisten muutoksenhakumahdollisuuksia.

Eduskunnan perustuslakivaliokunta on todennut lausunnossaan 55/2014 vp, että valituslupajärjestelmälle tahdonvastaista huostaanottoa ja sijaishuoltoon määräämistä koskevissa asioissa ei ole perustuslaillista estettä, **jos** muilla oikeusturvajärjestelyillä kyetään turvaamaan lasten ja heidän perheidensä perusoikeuksien toteutuminen. On siis syytä huomata, että **perustuslakivaliokunta pitää siis valituslupajärjestelmän perustuslainmukaisuutta näissä lastensuojeluasioissa ehdollisena: muiden oikeusturvajärjestelyiden tulee kyetä turvaamaan perusoikeuksien toteutuminen.**

Merkille pantavaa on, että lausunnolla olleessa hallituksen esitysluonnoksessa valituslupajärjestelmään siirtyminen lastensuojeluasioissa nähtiin säästökeinona. Valituslupa myönnettäisiin arviolta noin 15 %:ssa valituslupa-asioita. Lastensuojeluasioissa tultaisiin tämän arvion mukaisesti myöntämään jatkossa noin 30-40 valituslupaa vuosittain. Tämä vähentäisi KHO:n käsittelemien lastensuojeluasioiden määrää noin 300 valituksella vuodessa. Taloudellisten vaikutusten kohdalla hallituksen esitysluonnoksessa todettiin, että ”lastensuojelulain muutoksenhakujärjestelmän muutos tulisi vähentämään KHO:n käsittelemien lastensuojeluasioiden määrää. On oletettavaa, että jatkossa valituslupa tullaan myöntämään murto-osassa lastensuojeluasioita. Tästä aiheutuu kustannussäästöä työmäärän ja henkilötyövuositarpeen vähenemisenä.” Eduskunnassa nyt käsiteltävänä olevasta hallituksen esityksestä nämä arviot on poistettu, vaikka sisällöllisesti lakiehdotus ei ole muuttunut.

Hallituksen esityksen luonnoksessa nimenomaisesti todettiin, että ehdotetuilla muutoksilla ei olisi merkittävää vaikutusta muiden viranomaisten toimintaan. Tästä voi päätellä, että hallinto-oikeuksissa ei siten olisi edes tarkoituksena kehittää oikeudenkäyntien laatua ja siirtää niihin valituslupamenettelyn käyttöönotosta seuranneita säästyneitä voimavaroja. Hallituksen esityksessä esitetään toive, että ”hallinto-oikeuksien riittävistä resursseista ja siitä, että päätösten tekemiseen on käytettävissä kokenutta ja lastensuojeluasioihin perehtynyttä henkilökuntaa, on huolehdittava hallintoprosessilain voimaantullessa”. Olisi hyvä, että valtiokunta edelleen tätä vahvasti painottaisi ja edellyttäisi **valituslupamenettelyn käyttöönoton vaikutusten seurantaa ja arviointia sekä laajemminkin oikeusturvakeinojen vahvistamista lastensuojelussa**.

Tässä yhteydessä MLL muistuttaa, että lastensuojelulaitoksista on muun muassa eduskunnan oikeusasiamiehen tarkastuksissa löytynyt merkittäviä puutteita. Lastensuojelun kuormittuminen ja liiallinen asiakasmäärä lastensuojelun sosiaalityöntekijöillä heikentää merkittävästi sijaishuollon valvontaa, kuten myös valvontaviranomaisten riittämättömät voimavarat. Omavalvonta ei ole riittävä tae turvaamaan lastensuojelulaitoksiin sijoitettujen lasten oikeuksien toteutumista.

MANNERHEIMIN LASTENSUOJELULIITTO

On selvää, että valituslupakynnys asettuu korkealle, jolloin asianosaisten mahdollisuus tulla kuulluksi hallintoprosessissa heikkenee, koska asioissa, joissa ei myönnetä valituslupaa, KHO ei yleensä kuule asianosaisia. **Valituslupamenettelyyn siirtymisen myötä hallinto-oikeuksissa onkin vahvistettava asianosaisten ja erityisesti lasten kuulemista ja osoitettava tähän tarvittavat voimavarat.**

Jotta valituslupamenettelyyn siirtyminen lastensuojeluasioissa olisi perus- ja ihmisoikeusnäkökulmasta perusteltavissa, **tulisi MLL:n näkemyksen mukaan vahvistaa hallinto-oikeuksien sekä myös kunnan lastensuojelutyön voimavaroja, jotta muut oikeusturvajärjestelyt kykenevät turvamaan perustuslakivaliokunnan edellyttämällä tavalla lasten ja perheiden oikeusturvan.**

Jälkihuollon järjestämisvelvollisuutta kokeva voimaantulosäännös

Hallituksen esityksessä ehdotetaan muutettavaksi lastensuojelulain muuttamisesta annetun lain (542/2019) voimaantulosäännöstä siten, että **kunnan velvollisuutta järjestää jälkihuoltoa siihen saakka, kunnes jälkihuoltoon oikeutettu nuori täyttää 25 vuotta, ei sovellettaisi lapsiin ja nuoriin, joiden oikeus jälkihuoltoon on päättynyt ennen 1.1.2020.**

Vaikka budjettinäkökulmasta voimaantulosäännöksen rajausta voi pitää ymmärrettävänä, **MLL pitää voimaantulosäännöstä ongelmallisena nuorten syrjäytymisen ehkäisyn näkökulmasta. MLL pitää jälkihuollon ikärajan nostamista tärkeänä toimena nuorten ulkopuolisuuden ja syrjäytymisen ehkäisyssä.** Tutkimusten mukaan kodin ulkopuolella sijoitettuna olleet lapset ja nuoret pärjäävät nuorina aikuisina ikätovereitaan heikommin. Kodin ulkopuolelle sijoitetut lapset ja nuoret kohtaavat erityisiä haasteita siirtyessään aikuisuuteen. Näiden haasteiden voittamisessa jälkihuollolla on keskeinen merkitys.

MLL esittää, että jälkihuoltoon varataan riittävät voimavarat jo ensi vuoden valtion talousarvioon ja että esitysluonnoksen rajauksesta, jonka mukaan uutta 25 vuoden jälkihuollon ikärajaa ei sovellettaisi lapsiin ja nuoriin, joiden oikeus jälkihuoltoon on päättynyt ennen 1.1.2020, **luovutaan.**

Helsingissä 14.11.2019

Mannerheimin Lastensuojeluliitto ry

Milla Kalliomaa
pääsihteeri

Esa Iivonen
johtava asiantuntija